

24 Ekim 1607). Lübnan'ın Dürzî reisi Ma'noğlu Fahreddin ile birlikte hareket eden Canbolatoğlu 30.000'den fazla tüfekli askeriyile önce Osmanlı kuvvetlerini zor durumda bıraktı. Asker bozulmak üzere iken Murad Paşa ve Rumeli Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'nın ileri atılmasıyla yeniden âsilerin üzerine saldırdılar ve onları mağlûp ettiler. Bu sırada Canbolatoğlu Ali Paşa önce Kilis'e, oradan Halep'e kaçtı (Hasan Beyzâde, II, 306-307; Mustafa Sâfi, II, vr. 80^b). Bu hadise üzerine ordu defterdarı Bâkî Paşa, "Bin on altıda kırıldı sekbân" mısraı ile tarih düşürmüştür.

Mağlûp olan Canbolatoğlu Halep'e varır varmaz şehri yağmalayarak halka eziyet etti. Diğer taraftan Canbolatoğlu'nun müttefiki Ma'noğlu Fahreddin ise Dürzî ordusu ile Şakîf Kalesi'ne kaçtı. Canbolatoğlu Ali Halep'te barınmayarak Anadolu'ya geçti ve maiyetindeki 140 kişi ile Eskişehir'e kadar geldi. Yanında bulunan ihtiyar amcası Haydar Bey'i af dilemek üzere İstanbul'a gönderdi. Bu sırada Anadolu'da isyan halinde bulunan Kalenderoğlu, kendisine katılması için haber gönderdiyse de Canbolatoğlu bu teklifi reddetti (Mustafa Sâfi, II, vr. 88^b). İstanbul yolunda iken affedildiğini öğrendi ve derhal şehre girerek padişahın huzuruna çıktı. I. Ahmed ona Tımsıvar beylerbeyiliğini verdi. Canbolatoğlu'nun yanında getirdiği yeğeni Mustafa henüz küçük yaşta olduğu için saray hizmetine alındı. Tımsıvar'a giden Ali Paşa ise yenicheriler ve şehir halkıyla geçinemeyerek Belgrad'a kaçtı ve burada Vezirîâzam Murad Paşa'nın emriyle idam edildi (1611).

Bu aileye mensup olan ve Osmanlı sarayında yetişen Hüseyin Paşa'nın oğlu Mustafa, daha sonra IV. Murad'ın yakın adamlarından biri olduğu gibi, vezirlik pâyesini almış ve Rumeli beylerbeyiliğine kadar yükselmiştir (Naîmâ, III, 48; Peçuyly İbrâhim, II, 425, 436). Öte yandan Ali Paşa'nın torunu olduğu tahmin edilen Canbolat b. Saîd (ö. 1640) ve oğlu Ribah bir müddet Kilis ve Halep'te ikamet ettiler. Bunlar 1630'dan sonra Emîr Fahreddin'in daveti üzerine Lübnan'a giderek Şu'f'a yerleştiler. Canbolat'ın ölümünden sonra ailenin başına önce Ribah, ardından da oğlu Ali geçti. Ali Lübnan'daki meşhur Tanuh ailesinden kız alarak bu nüfuzlu aileye intisap etti. Kayınpederi Şeyh Kaplan'ın ölümü ile "şeyhülmeşâyih" oldu. Böylece büyük itibar kazanan Ali Muhtâre Kalesi'ni inşa ettirerek ömrünün sonuna kadar burada

oturdu. Ali bölgede önemli siyasî faaliyetlerde bulundu, Şihâboğulları arasındaki mücadelelerde ara buluculuk yaptı, zaman zaman da bu mücadeleyi sürdüren taraflardan birine destek verdi. Şihâboğulları'ndan Emîr Yûsuf ile birlikte Zâhir el-Ömer'e karşı mücadele etti, 1778'de seksen yaşında iken öldü.

Ailenin Canboladî kolu XVIII. yüzyılın ilk yarısında şekillendi ve Ali tarafından güçlendirildi. Böylece aile Canboladî ve Yezbekî adlı iki kola ayrılmış oldu. Canbolat koluna mensup olan Kasım Şihâboğulları ile ihtilâfa düştü. Kasım'dan sonra ailenin başına geçen Beşir Cebeldürz emîri oldu. Bir müddet sonra itaatsizlikleri dolayısıyla kardeşi Hasan ile birlikte Cezzâr Ahmed Paşa tarafından Sayda'da ikamete mecbur edildiler. Daha sonra emirlik makamında görülen Beşir Muhtâre de Akkâ'dakine benzer bir cami yaptırdı, ayrıca sulama işine de önem verdi. Aile ondan sonra da bu bölgede güç ve nüfuzunu devam ettirdi. Bu aileden olan Said Bey 1860'ta "Lübnan Vak'ası" diye bilinen karışıklıklarda önderlik yaptı ve ele geçirilerek hapsedildi, 1861'de hapiste öldü. Bu ailenin kolları devam etmedi, ancak bunların bıraktıkları miras ve mücadele ortamı bugünkü modern Lübnan'ın karışık siyasî hayatında hâlâ etkili olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 16, hk. 429; Seyyid Lokmân el-Urmevî, *Mücmelü't-tomâr*, British Museum, Or., nr. 1135, vr. 106^b, 117^b; Selânikî, *Târih* (İpsirli), s. 78, 688; Mustafa Sâfi, *Zübde'tü't-tevârîh*, Beyazıt Devlet Ktp., Velîyüddin Efendi, nr. 2429, II, vr. 49^{a-b}, 80^b, 88^b; *Ahvâl-i Celâliyyân*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2236, vr. 5^b, 8^b, 9^b, 10^{a-b}, 14^b, 15^a, 17^{a-b}, 24^b-25^a, 26^a; Hasan Beyzâde, *Târih* (doktora tezi, 1980, haz. Nezihî Aykut), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. 57, II, 306-307; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 291, 299-300; II, 6-7; Peçuyly İbrâhim, *Târih*, I, 48; II, 265-266, 330-331, 425, 436; Solakzâde, *Târih*, s. 695; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârîh*, İstanbul 1276, s. 334 vd.; Naîmâ, *Târih*, II, 5-6; III, 48; *Topcular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi* (doktora tezi, 1990, haz. Ziya Yilmazer), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. TE 80, s. 260, 400-416; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, II, 84-87; III, 135-140, 301-302; Cevdet, *Târih*, VI, 114-115, 211; Hammer (Atâ Bey), VIII, 67, 86; 87; Tannûn eş-Şid-yâk, *Ahbarü'l-a'yan ft cebeli Lübnân*, Beyrut 1859, s. 130-136; *Sicill-i Osmânî*, II, 67; Mücteba İlgürel, "Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silâhların Yayılışı", *TD*, sy. 32 (1979), s. 301-318; Abdül-Karim Rafeq, "The Revolt of 'Ali Pasha Jänbülad (1605-1607) in the Contemporary Arabic Sources and its Significance", *TTK Bildiriler*, III (1983), s. 1515-1534; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Canbolat", *İA*, III, 22-23; P. Rondot, "Djänbulât", *EI²* (İng.), II, 443-444.

CANDAR

(جاندار)

Eskiden bazı İslâm devletlerinde hükümdar ve sarayını korumakla görevli muhafızlar hakkında kullanılan bir terim.

Farsça cân (silâh) ve dâr (tutan) kelimelerinden oluşan candar terimine Ortaçağ'da kurulan Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Hârizmşahlar, Eyyübîler ve Memlûkler gibi İslâm devletlerinin saray teşkilâtında rastlanmaktadır. Candar geniş yetkileri olan önemli bir görevli idi.

Büyük Selçuklular'da diğer saray görevlileri gibi candarlar da çeşitli milletlere mensup gulâm*lar arasından seçilen hassa askerleri olup hükümdarın ve sarayın güvenliğini sağlamaktan sorumlu idiler. Candarların kumandanına "emîr-i candar" denilirdi. Yüksek rütbeli bir kumandan olan emîr-i candarlar arasında Gümüştegin Candar ve Çavlı Candar gibi atabegliğe kadar yükselenler de vardı.

Anadolu Selçuklularında da candar denilen ve süvarilerden teşkil edilen bir muhafız birliği vardı. Bunlar kılıçlarını kayışları altın işlemeli kınlarında taşırlardı. I. Alâeddin Keykubad tahta çıktığında 120 candardan oluşan muhafız birliğine sahipti (İbn Bibî, s. 216). I. Gıyâseddin Keyhusrev Bizans İmparatoru I. Laskaris ile yaptığı savaşta cesaretine aldand candarlarından uzaklaştığı sırada şehid edilmişti. Candaroğulları Beyliği'nin kurucusu olarak kabul edilen Emîr Şemseddin Yaman'ın candar lakabını taşıdığına bakılırsa onun da Anadolu Selçuklularında emîr-i candar olarak hizmet ettiği söylenebilir.

Eyyübîler devrinde mevcut olan candarların en önde gelen kumandanlarından Tuğrul Candar, Halep ve Ba'lebek muhasaralarıyla Kudüs Krallığı ve Antakya Prensiği'nin hâkimiyetinde yerlerin fethinde önemli hizmetlerde bulunmuştur (Şeşen, s. 143-144).

Eyyübîler'den Memlûkler'e geçen candarlık bu dönemde en yüksek rütbeli memuriyetlerden biri haline gelmiştir. Asıl görevi sultanın ve sarayın emniyetini sağlamak olan candarların siyasî suçluları yakalayıp zeredhâne denilen yerde hapsedmek, idam mahkûmlarının cezalarını infaz etmek, huzura girmek isteyen emîrleri sultana takdim etmek, gelen postayı devâtdar ve kâtib-i sir ile beraber sultana arz etmek ve merasim-

lerde çetir taşımak gibi görevleri de vardı. Perdedarlar, rikâbdarlar ve hazinedarlar da onun emrindeydi. Candar seferlerde sultanın etrafında bulunan muhafız alayının önünde yürürdü. Candarların teşkil ettiği muhafız alayı "mukaddemü elf" veya "emîr-i tablhâne" tarafından idare edilirdi. Memlûkler döneminde bu müessesenin başında bulunan mukaddemü elf rütbesindeki emîrler arasında Âlcây el-Yûsufî ve Canı Beg el-Hamzavî zikredilebilir. Candarlık IX. (XV.) yüzyılın ortalarında önemini kaybetmeye başladı ve Memlûkler'in yıkılışına kadar bu görev sıradan askerler tarafından yerine getirildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Rävendî, *Râhâtü's-şudûr* (Ateş), I, 223; II, 359; *Ahbarü'd-devleti's-Selcûkiyye*, s. 75, 118, 127; İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-âlâ'iyye*, s. 216; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, IV, 20; XIII, 93, 97-98; Hasan Enverî, *İşlâhât-ı Dîvânî-yi Devre-yi Gaznevî ve Selcûkî*, Tahran 1355 hş./1936, s. 27-28; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 129-132; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 566; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 32, 34, 101, 187-188, 327; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1971, s. 136-187; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, İstanbul 1981, s. 218-219; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyübîler Devleti*, İstanbul 1983, s. 143-144; David Ayalon, "Studies on the Structure of the Mamluk Army III", *BSOAS*, XVI (1954), s. 63-64; Mecdud Mansuroğlu, "Cândâr", *İA*, III, 24-25; "Djândâr", *El²* (İng.), II, 444.

AYDIN TANERİ

CANDAROĞULLARI

XIV. yüzyılın başlarında Kastamonu ve Sinop civarında kurulan bir Türk beyliği.

Çobanoğulları Beyliği'nin yerini alan Candaroğulları'nın tarih sahnesine çıkışı, devirle ilgili kaynakların yetersizliği yüzünden tam olarak bilinmemektedir. Anadolu Selçukluları arasındaki taht mücadelelerine karışan Şemseddin Yaman Candar'a İlanlı Hükümdarı Geyhatu tarafından Eflâni ve civarı iktâ* olarak verildi. Beyliğin kurucusu olan ve ona adını veren Candar'ın hangi Türkmen boyuna mensup olduğu belli değildir. Candar*lık sıfatını Selçuklu sarayına intisabından dolayı alan Şemseddin Yaman beyliği süresince İlanlılar'ın hâkimiyetini tanımış, ancak Eflâni yöresini aşmadan muhtemelen 1308 yılında ölmüş ve yerine oğlu Süleyman Paşa geçmiştir.

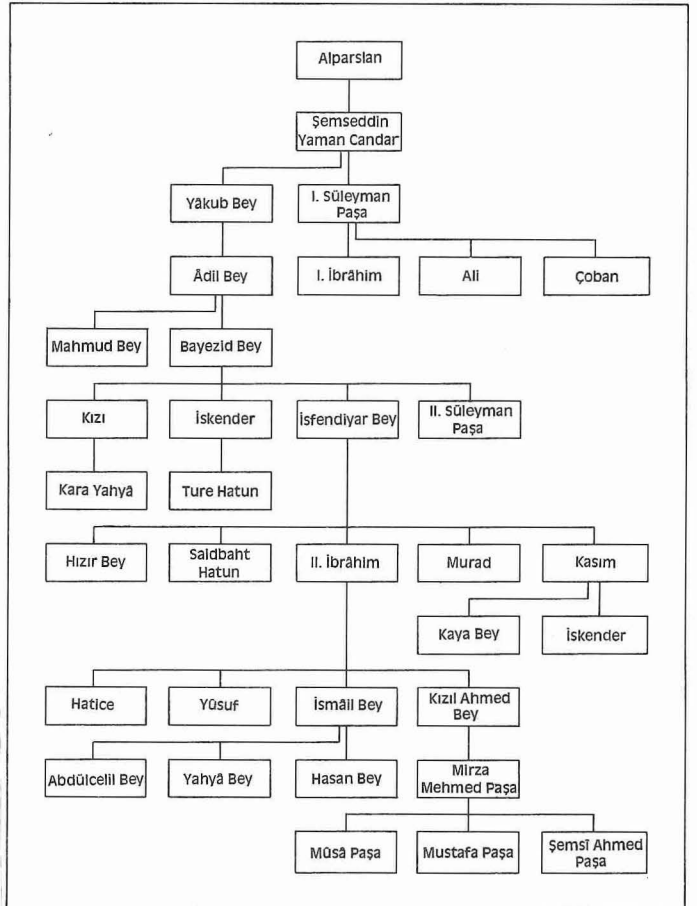
Bir süre Eflâni'de oturan Süleyman Paşa, Kastamonu ve Safranbolu'yu ala-

rak hâkimiyet sahasını genişletti ve beyliğin merkezini Kastamonu'ya nakletti. Daha sonra Sinop'u da ele geçirerek buranın idaresini oğullarından İbrâhim Bey'e, Safranbolu'nun idaresini ise öteki oğlu Ali Bey'e verdi. Beyliğin topraklarını genişletmesine rağmen Süleyman Paşa'nın İlanlı hâkimiyetini tanımaya ve onlara vergi vermeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak 1327 yılında Demirtaş'ın Anadolu genel valiliğinin sona ermesi ve 1335'te Moğol Hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'ın ölümü ile ortaya çıkan karışıklıklardan faydalanan Süleyman Paşa bağımsızlığını ilân etti. Nitekim hükümdarlığının son beş yılında kestirdiği sikkelerde "es-sultânü'l-a'zam" unvanını kullanması bunun açık delilidir. Mevlânâ ailesiyle de dostça münasebetlerde bulunan Süleyman Paşa, Mevlânâ'nın torunu Ârif Çelebi tarafından iki defa ziyaret edilmiştir. Uç beylerine yapılan bu ziyaretin gayesi, Bizans'a karşı yaptıkları gazâlar neticesinde nüfuzları artan bey ailelerini Râfîzî şeyhlerinin tesirinden kurtarmaya yönelikti.

Candaroğulları Beyliği'nin gerçek kurucusu olan I. Süleyman Paşa, komşuları

Bizans, Osmanlı ve Tâceddinoğulları'na karşı dengeli bir siyaset takip etti, Batı ve Orta Anadolu'ya doğru fetih teşebbüslerinde bulunmadı. Bununla birlikte çağdaşı olan Orhan Gazi ile aralarında zaman zaman anlaşmazlıklar çıktığı kaynaklarda belirtilmektedir (İbn Fazlullah el-Ömerî, s. 42). Osmanlılar'ın ve Candaroğulları'nın sürekli akınlarına mâruz kalan Bizanslılar, hıristiyan bir Tatar olan İzmit Valisi Nogay'ın aracılığıyla Süleyman Paşa'ya barış teklifinde bulundular, böylece Osmanlılar'a karşı Candaroğulları'nı kazanmak istediler. Ancak Süleyman Paşa Bizans kalelerini muhasaraya devam etti. Süleyman Paşa döneminin en büyük başarısı, Sinop'un ilhaki ve buna bağlı olarak Karadeniz ticaretini ellerinde tutan Cenevizliler'le temasa geçilmesidir. Süleyman Paşa'nın oğlu İbrâhim Bey'in Sinop emirliği zamanında Sinop Limanı'ndaki on kadar Ceneviz gemisi zaptedildi.

1331-1332 yıllarında Safranbolu ve Kastamonu'ya uğrayan seyyah İbn Battûta, Süleyman Paşa'nın vakur ve heybetli bir hükümdar olduğunu ve etrafında itibar sahibi din âlimlerinin bulunduğunu yazmaktadır. Bu arada Süley-

Candaroğulları ailesinin soy kütüğü